

Rozpucz lepiężnikowiec *Liparus glabrirostris* (Coleoptera: Curculionidae) na północy Polski – występowanie i propozycje ochrony

Liparus glabrirostris (Coleoptera: Curculionidae) in Northern Poland – occurrence and protection proposals

ARKADIUSZ SIKORA¹, SŁAWOMIR ZIELIŃSKI², WOJCIECH GIŁKA³

¹ Stacja Ornitologiczna
Muzeum i Instytut Zoologii PAN
80–680 Gdańsk, ul. Nadwiślańska 108
e-mail: sikor@miiz.waw.pl

³ Katedra Zoologii Bezkręgowców i Parazytologii
Uniwersytet Gdański
80–308 Gdańsk, ul. Wita Stwosza 59
e-mail: wojciech.gilka@biol.ug.edu.pl

² Gimnazjum nr 20 im. Hanzy
80–380 Gdańsk, ul. Zgody 11/6
e-mail: zielez@wp.pl

Słowa kluczowe: *Liparus glabrirostris*, podgórskie siedliska nadrzeczne i przypotokowe, rozmieszczenie.

Przeprowadzone badania wykazują, że w północnej części Polski rozpucz lepiężnikowiec *Liparus glabrirostris* Küster, 1849 jest gatunkiem rzadkim, występującym lokalnie. Do roku 2014 chrząszcza zarejestrowano na 6 stanowiskach. Podczas ukierunkowanych obserwacji prowadzonych w roku 2015 odnotowano go na 7 nowych stanowiskach i potwierdzono na 4 dotychczas znanych; łącznie został stwierdzony na 13 stanowiskach na północy Polski: w Borach Tucholskich (1), na Pojezierzu Kaszubskim (5), na Mierzei Wiślanej (1), na Wysoczyźnie Elbląskiej (3), w Dolinie Wałszy koło Pieniężna (2) oraz w Puszczy Boreckiej (1). Na 10 stanowiskach gatunek występował w dolinach rzek, gdzie roślinami żywicielskimi imagines obserwowanych w roku 2015 były: lepiężnik różowy *Petasites hybridus* (4 stanowiska), lepiężnik biały *P. albus* (2), świerząbek orzęsiony *Chaerophyllum hirsutum* (2) oraz ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum* (3). Uzyskane wyniki są argumentem na rzecz utworzenia obszarowych form ochrony przyrody na północy kraju i nadania rozpuczowi statusu gatunku parasolowego.

Wstęp

Wśród krajowych ryjkowcowatych (Curculionidae) największe wymiary ciała osiąga rozpucz lepiężnikowiec *Liparus glabrirostris* Küster, 1849 (ryc. 1). Osobniki dorosłe mają długość 14–21 mm (Balalaikins, Bukejs 2012). Na pokrywach imagines występują silnie wydłużone, żółte lub płowe łuski ułożone w poletkach sprawiających wrażenie jasnych plamek.

Od pozostałych krajowych gatunków rodzaju *Liparus* rozpucz lepiężnikowiec różni się brakiem ząbka na przednich udach (Smreczyński 1968), a od podobnego *L. transsylvanicus* również brakiem sterczącego wyrostka między przednimi biodrami, wyraźniejszą plamistością pokryw oraz tylną krawędzią przedplecza na środku pozbawioną żółtych łusek. Cechą diagnostyczną osobników dorosłych jest także stosunek szerokości przedplecza do jego długo-

Ryc. 1. Rozpucz lepiężnikowiec *Liparus glabrirostris* (Dolina Reknicy, 19.06.2014 r.; fot. Waldemar Póttorak)
 Fig. 1. *Liparus glabrirostris* (the Reknica River Valley, 19 June, 2014; photo by Waldemar Póttorak)

ści (szerokość równa długości bądź nieznacznie od niej większa) (Smreczyński 1968).

Rozpucz lepiężnikowiec występuje w górach i na obszarach podgórskich środkowej Europy oraz w części południowej kontynentu od Pirenejów, przez północne Włochy do Siedmiogrodu (Smreczyński 1968). Przez niektórych autorów uważany jest za gatunek górski (Knutelski, Biliński 2000). Wyjątkowo spotykany na nizinach, gdzie izolowane, być może reliktywne, stanowiska rejestrowano na północy Polski, w obwodzie kaliningradzkim oraz na Łotwie i Litwie (Aleksiev, Bukejs 2010; Balalaikins, Bukejs 2012). W Polsce jego zasięg obejmuje pasmo Karpat i Sudetów wraz z przedgórzami, gdzie jest znacznie bardziej rozpowszechniony niż na wyżynach (Smreczyński 1968). Na Śląsku, na terenach położonych poniżej 200 m n.p.m. występował rzadziej niż na wyżej położonych obszarach; w Sudetach rejestrowany był do 1150 m n.p.m. (Gerhardt 1910). Najbardziej wysunięte na północ stanowiska w obrębie południowej części zasięgu krajowego odnotowano koło Oławy w rezerwacie przyrody Zwierzyniec (M. Wanat w:

Burakowski i in. 1995), w Borach Stobrawskich (Łęgowski, Kuńska 2006), ponadto na Wyżynie Miechowskiej w obrębie Niecki Nidziańskiej (Petryszak 1991) i na Wyżynie Lubelskiej (Kuntze, Noskiewicz 1926). Natomiast w północnej Polsce odnotowany był w kilku miejscach (Speiser 1927; Maciejewski 1993; Mazur 1994; Burakowski i in. 1995) (patrz poniżej).

Rozpucz preferuje biotopy wilgotne, na terenach leśnych, występuje głównie przy źródłiskach i w dolinach cieków. Ekologicznie związany jest z lepiężnikami: różowym *Petasites hybridus* i białym *P. albus*, jak również z barszczami *Heracleum* spp., będących źródłem pokarmu rozwijających się na korzeniach postaci larwalnych oraz żerujących na liściach postaci dorosłych (Smreczyński 1968). Rośliną żywicielską larw jest również ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum* (Aleksiev, Bukejs 2010).

Celem niniejszej pracy jest podsumowanie dotychczasowych danych i przedstawienie nowych informacji o rozmieszczeniu rozpucza lepiężnikowca na północy Polski oraz charakterystyka siedlisk i zwrócenie uwagi na możliwości ich ochrony.

Materiał i metody

W opracowaniu wykorzystano niepublikowane dane o występowaniu rozpuszcza na północy Polski z lat 1989–2014, natomiast regularne obserwacje na wybranych obszarach przeprowadzono w okresie od 28 maja do 21 lipca 2015 roku i po jednej kontroli w sierpniu i we wrześniu. Kontrole obejmowały przede wszystkim doliny rzek i potoków o charakterze podgórskim. Badano wybrane odcinki rzek w kilku mezoregionach północnej Polski, w tym na: Pojezierzu Kaszubskim (Radunia, Reknica, Bolszewka, Gościcina, Zagórska Struga, Kłodawa, Strzelenka, Słupina, Potok Oliwski, Łeba, Cedron, Swelinia, Więcisa), Wysoczyźnie Elbląskiej (Srebrny Potok, Bauda, Burzanka, Grabianka, Kamienica, Kamienna, Kowalewka, Kumiela, Olszanka, Suchacz, Stradanka, Pióropusznikowy Jar, Okrzejka), Równinie Warmińskiej (Młynówka, Pasłęka), Wzniesieniach Górskich (Wałsza, Banówka, Omaza) oraz na Pojezierzu Olsztyńskim (Miłakówka, Symsarna). Ponadto skontrolowano wybrane łągi w Puszczy Boreckiej koło Czerwonego Dworu na Pojezierzu Elckim oraz w Krainie Węgorapy koło Rapy. Poszczególnym stanowiskom, na których stwierdzono występowanie rozpuszcza, przypisano kody UTM. Inicjałami nazwisk autorów niniejszej pracy (np. AS) wskazano własne źródła danych. Kontrole stanowisk ograniczały się do obserwacji chrząszczy, a okazy dowodowe zbierano sporadycznie w roku 1989 i latach 90. (materiał znajduje się w prywatnej kolekcji jednego z autorów – Wojciecha Giłki).

Wyniki

Gatunek stwierdzono na 13 stanowiskach (ryc. 2) w 13 kwadratach UTM (9 w 2015 r.), w tym na 10 stanowiskach w dolinach rzek, na wysokości od 2 do 165 m n.p.m.

Bory Tucholskie

1. Bory Tucholskie, gmina Cekcyn, województwo kujawsko-pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Wysoczyzna Świecka (UTM XV93).

Okaz zebrany przed rokiem 1940 znajduje się w zbiorach Muzeum Przyrodniczego we Lwowie (Mazur 1994).

Pojezierze Kaszubskie

2. Dolina Raduni koło Babiego Dołu, rezerwat przyrody Jar Rzeki Raduni, gmina Żukowo, województwo pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Pojezierze Kaszubskie (CF22). Rzeka Radunia ma charakter podgórski (deniwelacje wynoszą od 30 do 45 m). Przepływa przez obszar leśny, na dnie doliny występują niewielkie łąki.

Obserwacje postaci dorosłych prowadzono w latach 80. i 90. XX wieku i późniejszych (P. Białooki w: Burakowski i in. 1995), np. 10.05.1989 r. – 1 osobnik, 26.06.1996 r. – 1, 6.05.2006 r. – 5 i 9.05.2009 r. – ok. 30 osobników (WG). Osobniki żerujące spotykano głównie na pędach Apiaceae. Kilka osobników imagines odnotowano w 2011 r. w trakcie badań inwentaryzacyjnych do planu ochrony rezerwatu na podagryczniku pospolitym *Aegopodium podagraria*, pokrzywie zwyczajnej *Urtica dioica*, barszczu zwyczajnym *Heracleum sphondylium*, nieoznaczonych Apiaceae oraz lepiężnikach *Petasites* spp. (Zieliński 2011). Trzy osobniki odnotowano w dniu 2.07.2015 r. – po jednym na pokrzywie, świerzębku orzęsionym *Chaerophyllum hirsutum* i podagryczniku pospolitym (AS).

3. Dolina Reknicy między Marszewem a Marszewską Kolonią, gmina Przywidz, województwo pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Pojezierze Kaszubskie (CF21 i CF31). Rzeka o charakterze podgórskim (deniwelacje 40–60 m).

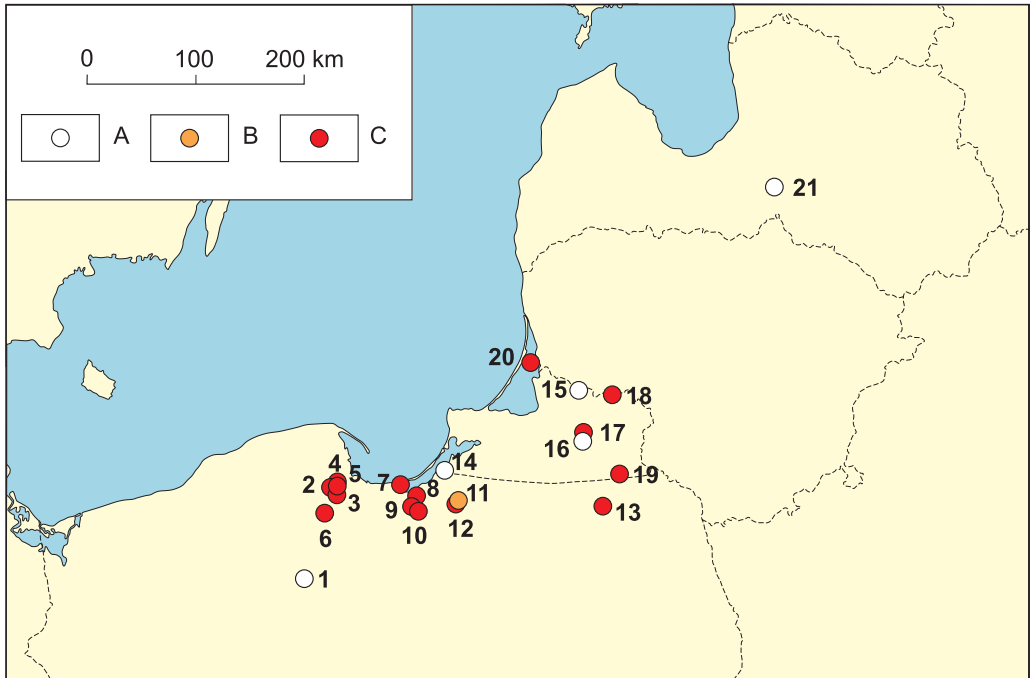
W latach 2012–2014 stwierdzano od kilku do kilkunastu osobników (A. Półtorak, W. Półtorak, AS). W dniach 31.05 i 3.06.2015 r. odnotowano odpowiednio 20 osobników (3 pary kopulujące) i 38 osobników rozpuszcza (3 pary kopulujące). W lipcu 2015 r. podczas 9 kontroli liczebność wahała się od 5 do 27 osobników, a najpóźniej widziany 5.08 – 2 osobniki. Rozpuszcze przebywały i żerowały na świerzębku orzęsionym występującym smugowo przy drodze leśnej i nad rzeką na obszarze ok. 0,3 ha, z łągiem źródłiskowym i buczyną nastokową (AS).

4. Dolina Raduni, Lniska, gmina Żukowo, województwo pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Pojezierze Kaszubskie (CF32).

2.06.2015 r. – 30 osobników (w tym 3 pary kopulujące), 3.06.2015 r. – 37 (5 par kopulujących), od 15 do 62 osobników podczas 9 kontroli w lipcu 2015 r. oraz 11.09.2015 r. – 17 (1 para kopulująca). Rozpuszcze stwierdzano na lepiężnikach różowych w łągu olszowym w odległości do 20 m od rzeki i okresowo wypełnionego wodą rowu. Zarośla lepiężnika zajmują łącznie ok. 0,4 ha (AS). W otoczeniu – krajobraz rolniczy, most drogowy o znacznym natężeniu ruchu, w pobliżu elektrownia wodna; deniwelacje terenu 20–50 m.

5. Dopływ Raduni, Przyjaźń, gmina Żukowo, województwo pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Pojezierze Kaszubskie (CF32).

Niewykluczone, że ślady żerowania obserwowane w 2001 r. na tym stanowisku należały do rozpuszcza lepiężnikowca (Ciechanowski i in. 2001). W dniach 2 i 12.06.2015 r.

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk rozpucza lepiężnikowca *Liparus glabrirostris* w Polsce północnej (stanowiska nr 1–13), w Rosji – obwód kalingradzki (14–19), na Litwie (20) i Łotwie (21): A – stanowiska historyczne (1900–1950), niepotwierdzone po roku 1950; B – stanowiska dawne, potwierdzone po roku 1950; C – stanowiska współczesne (1951–2015)

Fig. 2. Sites of *Liparus glabrirostris* in northern Poland (sites no. 1–13), in Russia – the Kaliningrad Oblast (14–19), in Lithuania (20) and Latvia (21): A – historical sites (1900–1950), unconfirmed after 1950; B – former sites, confirmed after 1950; C – contemporary sites (1951–2015)

w kilku miejscach stwierdzono 33 osobniki dorosłe (w tym 3 kopulujące pary), z których 32 przebywało na lepiężniku różowym i 1 na świerząbku orzęsionym. Rozległe płyty lepiężnika zajmowały łącznie ok. 0,8 ha (w tym największy ok. 0,4 ha), a rosnący w miejscach podmokłych świerząbek pokrywał znacznie mniejszy obszar. Płyty lepiężnika porastały otoczenie źródeł i niewielkiego ciek – dopływu Raduni. Znaczną część osobników stwierdzono przy rowie biegnącym wzdłuż nieczynnego torowiska (AS). Deniwelacje 20–35 m.

6. Dolina Wietcisy, Skrzydłówek, gmina Nowa Karczma, województwo pomorskie; Pojezierza Południowobałtyckie, mezoregion Pojezierze Kaszubskie (CF10). Rzeka o charakterze podgórskim, deniwelacje terenu 30–40 m.

26.06.2015 – 1 ♀ na ostrożeńiu warzywnym w otoczeniu łąki świerząbka orzęsionego w łące olchowym z licznymi źródłkami (AS).

Mierzeja Wiślana

7. Skowronki – Przebrno, gmina Krynica Morska, województwo pomorskie; Pobrzeża Południowobałtyckie, mezoregion Mierzeja Wiślana (CF92).

Jeden okaz obserwowano w dniu 24.09.1993 r. w siedlisku z występującymi lepiężnikami (A. Petryna).

Wysoczyzna Elbląska

8. Dolina Grabianki, na południe od Kadyn, gmina Tolkmicko, województwo warmińsko-mazurskie; Pobrzeża Południowobałtyckie, mezoregion Wysoczyzna Elbląska (DF01). Ciek o cechach podgórskich, deniwelacje 60–80 m.

W dniach 1 i 5.06.2015 r. obserwowano odpowiednio 12 i 11 osobników (w tym jedna para kopulująca). Wszystkie rozpucze przebywały na lepiężniku białym porastającym skraj drogi leśnej i brzegi potoku. Areal płatów lepiężnika białego oszacowano na ok. 1 ha (AS).

9. Dolina Srebrnego Potoku, Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie; Pobrzeża Południowobałtyckie, mezoregion Wysoczyzna Elbląska (DF00). Potok o charakterze podgórskim; deniwelacje w miejscu stwierdzenia 50–60 m.

Podczas kontroli w dniach 5 i 30.06.2015 r. odnotowano łącznie ok. 55 osobników (w tym 7 par kopulujących). Wszystkie stwierdzono na lepiężniku białym, w tym 40 osobników na stoku przy strumieniu, a 15 na zarośnię-

Ryc. 3. Siedlisko rozpuszcza lepiężnikowca *Liparus glabrirostris* z łanami lepiężnika różowego *Petasites hybridus* (Dolina Wąszy koło Pieniężna, stanowisko nr 11; 28.05.2015 r.; fot. A. Sikora)

Fig. 3. Habitat of Liparus glabrirostris with patches of Petasites hybridus (Wąsza Valley, Warmia Region, site no. 11; 28 May, 2015; photo by A. Sikora)

tej drodze leśnej. Łączny obszar zajęty przez lepiężnik biały oszacowano na ok. 0,6 ha (AS).

10. Dolina Kowalewki, Wekllice, gmina Elbląg, województwo warmińsko-mazurskie; Pobrzeża Południowo-bałtyckie, mezoregion Wysoczyzna Elbląska (DF09). Ciek o charakterze podgórskim; deniwelacje dochodzą do 40–50 m.

13.06.2015 r. – 6 osobników (jedna para kopulująca). Stwierdzony na lepiężniku białym (2 osobniki.) i barszczu zwyczajnym (4 osobniki), we wszystkich przypadkach przy źródłiskach (AS). Lepieżnik biały zajmuje obszar ok. 0,1 ha.

Dolina Wąszy

11. Pieniężno (gmina), województwo warmińsko-mazurskie; Pojezierza Wschodniobałtyckie, mezoregion Wzniesienia Górowskie (DF40). Rzeka o charakterze podgórskim z deniwelacjami 50–60 m.

Podawany przez Speisera (1927), potwierdzony w 2008 r. – 2 osobniki dorosłe (K. Komosiński – inf. ustna). W 2015 r., w rezerwacie krajobrazowym „Dolina rzeki Wąszy” stwierdzono ok. 100 osobników dorosłych, a maksymalne zagęszczenie obserwowano w placie lepiężnika różowego o powierzchni ok. 250 m², gdzie odnotowano 37 osobników (w tym 4 kopulujące pary). Tylko jeden osobnik został stwierdzony na barszczu zwyczajnym (AS). Gatunek notowany na dnie doliny z łęgami olszowymi z licznymi źródłiskami oraz rozległymi płatami lepiężnika różowego

(ryc. 3). Powierzchnię zajmowaną przez lepiężniki oceniono na ok. 3 ha.

12. Wojnity, gmina Pieniężno, województwo warmińsko-mazurskie; Pojezierza Wschodniobałtyckie, mezoregion Wzniesienia Górowskie (DF30). Płaska dolina w krajobrazie rolniczym.

30.05.2015 r. – jednego osobnika stwierdzono przy moście, w małym łęgu olszowym z lepiężnikiem różowym zajmującym ok. 0,1 ha (AS).

Puszczą Borecka

13. Czerwonny Dwór, gmina Kowale Oleckie, województwo warmińsko-mazurskie; Pojezierza Wschodniobałtyckie, mezoregion Pojezierze Elckie (EF70 i EE79).

W dniach 1.06–20.07.1992 r. obserwowano 3 ♂♂ i 2 ♀♀, na przydrożnej roślinności zielonej, w tym 2 osobniki na podagryczniku pospolitym (Maciejewski 1993). Ponadto 3 okazy stwierdzono w dniu 25.07.1993 r. (K.H. Maciejewski – inf. ustna); 25.06.2015 r. – 4 ♂♂ i 2 ♀♀ (w tym dwie kopulujące pary). Wszystkie osobniki obserwowano w łęgach na przydrożach, gdzie przebywały na ostrożeniu wazrywnym, w otoczeniu łanów podagrycznika pospolitego i pokrzywy zwyczajnej (AS). Dnia 24.07.2015 r. w odległości ok. 4 km na północ od wyżej wymienionego stanowiska stwierdzono martwą samicę przy drodze, w pobliżu stawu (A. Sulej).

Dyskusja

W południowo-wschodniej części regionu bałtyckiego rozpucz lepiężnikowiec jest gatunkiem rzadkim, notowanym lokalnie. Zarejestrowano tu łącznie 21 stanowisk (ryc. 2), w tym 17 po roku 1990. W Polsce północnej i północno-wschodniej chrząszcza stwierdzono na 13 stanowiskach: w Borach Tucholskich (1), na Pojezierzu Kaszubskim (5), na Mierzei Wiślanej (1), na Wysoczyźnie Elbląskiej (3), w Dolinie Wąszy koło Pieniężna (2) oraz w Puszczy Boreckiej (1). Gatunek ten był notowany również w obwodzie kaliningradzkim na 6 stanowiskach (ryc. 2, stanowiska 14–19), w tym na 3 stanowiskach w ostatnich latach (Alekseev, Bukejs 2010; Alekseev, Bukejs 2010 za: Bercio, Folwaczny 1979). Z zachodniej Litwy znane jest jedno stanowisko z lat 90. XX w. (Balalaikins, Bukejs 2012 za: Šablevičius 1995; stanowisko 20), natomiast historyczne stanowisko z Łotwy pochodzi sprzed ponad 100 lat i nie zostało potwierdzone współcześnie (Balalaikins, Bukejs 2012; stanowisko 21).

Stanowiska na północy Polski oddalone od centrum poznanego areału są prawdopodobnie reliktem ostatniego zlodowacenia i dowodem na szerszy zasięg rozpucza lepiężnikowca w tamtym czasie. Nie można tu jednak wykluczać wtórnych zasiedleń wspomaganých przez transport bierny z wodami rzecznyymi.

Do 2014 r. rozpucz lepiężnikowiec był zarejestrowany na północy Polski w zaledwie 6 miejscach, głównie wskutek incydentalnej i wybiórczej eksploracji koleopterologicznej tej części Polski w okresie co najmniej kilku dziesięcioleci. Eksplorując siedliska nadrzeczne i przepływowe w 2015 r. określono 3 kluczowe obszary występowania opisywanego ryjkowca w północnej Polsce – dolina Raduni z dopływami w jej środkowym biegu, potoki Wysoczyzny Elbląskiej i dolina Wąszy. Interesujące, że dwa pierwsze obszary wyróżnia wyjątkowo wysoki udział roślin górskich lub podgórszych (Tokarz 1961; Buliński 1977; Markowski, Chojnacki 1982) w skali całego Pomorza (Czubiński 1950), których obecność, według Tokarza (1961) oraz

Markowskiego i Chojnackiego (1982), jest uwarunkowana czynnikami mikroklimatycznymi. Rozpucz lepiężnikowiec wydaje się wybierać miejsca z niższą temperaturą i wysoką wilgotnością oraz lokalizacje zacienione. Specyficzność mikroklimatu wynika tu zarówno z profilu głębokich dolin ze stromymi, zalesionymi stokami, jak i z obecności źródeł, z których sączy się woda o niskiej temperaturze. Są to siedliska charakterystyczne dla krajobrazu młodoglacjalnego północnej i zachodniej Polski (np. Puk 2005, Mazurek 2010).

Rozpucz lepiężnikowiec nie jest chroniony w Polsce. Propozycja objęcia gatunku ochroną ścisłą, zawarta w uwagach do projektu rozporządzenia o ochronie gatunkowej zwierząt, wystosowanych przed kilkoma laty przez Klub Przyrodników, nie zyskała poparcia ze względu na powszechne występowanie rozpucza w południowej części kraju (Miłosz Mazur – inf. list.). Niemniej, z uwagi na lokalne występowanie ryjkowca w północnej części Polski, gatunek ten z pewnością zasługuje na miano wyjątkowego elementu tutejszej fauny. Wraz z zajmowanymi siedliskami współtworzy ekosystemy o szczególnych walorach przyrodniczych, wykazując preferencje bytowania w makroprzestrzeni zanikających lasów naturalnych, których jednymi z ostatnich refugium na pojezierzach są fragmenty dolin rzecznych, trudno dostępnych gospodarczo, mocno wyerodowanych i zagłębionych (np. Radunia z dopływami, Reknica, Wąsza, potoki Wysoczyzny Elbląskiej). Ekologiczne powiązania rozpucza ze zbiorowiskami źródliskowymi, zwłaszcza łąkami, oraz charakterystyczny wygląd w pełni uzasadniają nadanie *Liparus glabrirostris* statusu gatunku parasolowego, którego ochrona przyczyni się do zachowania cennych zbiorowisk związanych ze źródłiskami oraz wielu współwystępujących gatunków grzybów, roślin i zwierząt. Rozpucz lepiężnikowiec związany jest z zespołami ziołorośli górskich (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośli nadrzecznych (*Convolvuletalia sepium*) (kod siedliska: 6430) oraz formacjami łągowymi w dolinach potoków i małych rzek (91E0). Łęgi ol-

szowe i jesionowe (*Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe) są uznane za priorytetowe we Wspólnocie Europejskiej, co oznacza, że kraje członkowskie, w tym Polska ponoszą za nie szczególną odpowiedzialność (Herbich 2004). Obszary, na których spotykane są takie siedliska podlegają administracyjnie Regionalnym Dyrekcjom Lasów Państwowych oraz Regionalnym Zarządom Gospodarki Wodnej, od których zależy stan zachowania wymienionych siedlisk priorytetowych.

Wyniki badań uzyskane w 2015 r. wskazują na bardziej powszechne występowanie rozpucza lepiężnikowca niż dotąd sądzono, jednak wiedza na ten temat jest nadal niepełna. W celu zaplanowania kompleksowej ochrony samego gatunku na niżu Polski, jak również jego siedlisk należałoby kontynuować poszukiwania stanowisk tego chrząszcza w odpowiednich płatach ekosystemów, ze szczególnym uwzględnieniem trudno dostępnych fragmentów dolin rzecznych. Poszukiwania można prowadzić od maja do lipca. Najlepsze wyniki osiąga się w pierwszej połowie wskazanego okresu, kiedy roślinność nie jest jeszcze zbyt gęsta, a liczebność gatunku prawdopodobnie najwyższa. Wraz z upływem sezonu dostępność bazy pokarmowej może się zmniejszać, np. w wyniku wydeptywania, rozjeżdżania i wykaszania roślinności przez ludzi, żerowania ślimaków oraz wygniatania roślinności i odżywiania się przez dziki i jeleniowate. Spadek potencjału troficznego preferowanego siedliska może być również skutkiem wędnięcia i wysychania roślinności, co wykazano w roku 2015 na dwóch stanowiskach z lepiężnikiem. Wahanie liczebności poznanych populacji *Liparus glabrirostris* mogą wynikać także z presji drapieżników – rozpucz lepiężnikowiec został stwierdzony np. w diecie lisa (Wierzbowska, Skalski 2010).

Podziękowania

Miłoszowi Mazurowi i anonimowym Recenzentom składamy podziękowania za szereg istotnych uwag do niniejszej pracy. Dziękujemy Karolowi Komosińskiemu, Konradowi Maciejewskiemu, Andrzejowi Petrynie, Agacie i Waldemarowi Półtorakom

oraz Andrzejowi Sulejowi za przekazanie niepublikowanych informacji o występowaniu opisywanego gatunku. Zenonowi Rohde dziękujemy za przygotowanie mapy z rozmieszczeniem gatunku.

PIŚMIENNICTWO

- Alekseev V.I., Bukejs A. 2010. Contributions to the knowledge of beetles (Insecta: Coleoptera) in the Kaliningrad region. 1. Baltic Journal of Coleopterology 10 (2): 157–176.
- Balalaikins M., Bukejs A. 2012. Latvian Molytinae (Coleoptera, Curculionidae): research history, fauna and bionomy. Acta Biologica Univesitatis Daugavpiliensis 12 (3): 2–20.
- Bercio H., Folwaczny B. 1979. Verzeichnis der Käfer Preußens. Gedruckt im Rahmen der Veröffentlichungen des Vereins für Naturkunde in Osthesen. Verlag Parzeller & Co.
- Buliński M. 1977. Jar Reknicy na Pojezierzu Kaszubskim. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 33 (5–6): 114–122.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1995. Chrząszcze (Coleoptera). Ryjkowcowate – Curculionidae, cz. II, Katalog Fauny Polski, cz. 23, t. 20, Dział Wydawnictw Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa.
- Ciechanowski M., Kowalczyk J.K., Błażuk J., Jaskuła R., Zieliński S. 2001. Wstępna inwentaryzacja i waloryzacja faunistyczna postulowanego rezerwatu przyrody „Przyjaźń” na Pojezierzu Kaszubskim. Rocznik Naukowy PTOP „Salamandra” 5: 5–25.
- Czubiński Z. 1950. Zagadnienia botaniczne Pomorza. Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią 2 (4): 439–658.
- Gerhardt J. 1910. Verzeichnis der Käfer Schlesiens preußischen und österreichischen Anteils geordnet nach dem Catalogus coleopterorum Europae vom Jahre 1906. Dritte, neubearbeitete Auflage, Berlin.
- Herbich J. 2004 (red.). 2004. Lasy i Bory. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 5. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Knutelski S., Biliński S. 2000. Wstępne wyniki badań faunistycznych ryjkowców (Coleoptera: Rhynchitidae, Brentidae, Curculionidae) Parku Narodowego Gór Stołowych. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 54 (5): 94–97.
- Kuntze R., Noskiewicz J. 1926. Einige Bemerkungen zu der Arbeit von Dr. A. Pongrácz: Beiträge zur Tiergeographie Polens. Archiv für Naturgeschichte 91 (A) (5): 110–121.

- Łęgowski D., Kuńska A. 2006. Materials to the distribution of protected, rare and endangered insects species in the Stobrawa Landscape Park. *Opole Scientific Society Nature Journal* 39: 57–60.
- Maciejewski K.H. 1993. Nowe stanowisko *Liparus glabrirostris* Küst (Coleoptera, Curculionidae) w północno-wschodniej Polsce. *Wiadomości Entomologiczne* 11: 255.
- Markowski R., Chojnacki W. 1982. Rośliny górskie w rezerwacie Jar rzeki Raduni. W: Piotrowska H. (red.). Szata roślinna rezerwatu Jar rzeki Raduni na Pojezierzu Kaszubskim. *Ochrona Przyrody* 44: 43–51.
- Mazur M. 1994. Nowe stanowiska kilku rzadkich ryjkowców (Coleoptera: Attelabidae, Curculionidae) w Polsce. *Wiadomości Entomologiczne* 13 (4): 231–233.
- Mazurek M. 2010. Hydrogeomorfologia obszarów źródłkowych (dorzecze Parsęty, Polska NW). Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Petryszak B. 1991. Uwagi o ryjkowcach (Curculionidae, Coleoptera) muraw kserotermicznych ciepłych zarośli Wyżyny Miechowskiej. *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Zoologiczne* 36: 57–89.
- Puk K. 2005. Warunki występowania oraz reżim wydajności i temperatury wpływów wód podziemnych w Sierakowskim Parku Krajobrazowym i w obszarze przyległym. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią* 56 (A): 137–156.
- Smreczyński S. 1968. Ryjkowce – Curculionidae. Podrodzina – Tanymecinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Hylobiinae. *Klucze do oznaczania owadów Polski, XIX (98c)*. PWN, Warszawa.
- Speiser P. 1927. Südliche Elemente in der altpreußischen Tierwelt. *Schriften der Königlichen Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* 65 (2): 106–113.
- Šablevičius B. 1995. Retų vabalų rūšių naujos radvietės [New findings of rare species of beetles]. *Raudoni lapai* 3: 19–20.
- Tokarz H. 1961. Zespoły leśne Wysoczyzny Elbląskiej. *Acta Biologica et Medica / Societas Scientiarum Gedanensis* 5 (7): 121–244.
- Wierzbowska I., Skalski T. 2010. Fox and martens – are they really opportunistic feeders? A case of beetles and other arthropods occurrence in carnivores' diet. *Baltic Journal Coleopterology* 10 (2): 129–139.
- Zieliński S. 2011. Materiały do poznania entomofauny lądowej rezerwatu przyrody „Jar Rzeki Raduni” na Pojezierzu Kaszubskim. Manuskrypt. Pracownia Przyrodnicza Mikrobiotop, na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Gdańsku, Rotmanka.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71 (5): 388–395, 2015

Sikora A., Zieliński S., Giłka W. *Liparus glabrirostris* (Coleoptera: Curculionidae) in Northern Poland – occurrence and protection proposals

Liparus glabrirostris (Coleoptera: Curculionidae) is a rare species occurring locally in Northern Poland. Six sites were reported by 2014. During intensified observations in 2015, the species was reported from 7 new sites and confirmed at 4 previously known sites. Altogether, the species was found at 13 sites in Northern Poland: Tuchola Forest (1), Kashubian Lakeland (5), Vistula Spit (1), Elbląg Upland (3), Wąsza River Valley in Warmia Region (2) and Borecka Forest (1). At 10 sites *Liparus glabrirostris* occurred in river valleys where in 2015 the following species served as host plants for imagines: *Petasites hybridus* (4 sites), *Petasites albus* (2), *Chaerophyllum hirsutum* (2) and *Cirsium oleraceum* (3). The results are an argument for the creation of protected areas in the northern part of Poland and to grant *L. glabrirostris* the status of an umbrella species.